

z szalejem i turzycą nibyciborową *Cicuto-Caricetum pseudocyperi*. Warunkiem istnienia tego interesującego zbiorowiska jest obfite uwodnienie podłoża, dlatego należy zlikwidować znajdujące się w otoczeniu rowy odwadniające.

III. Lewobrzeżny ciąg „oczek” wodnych ze stanowiskami salwinii pływającej położony między wsią Rybaki a Lomami to wiele starorzeczy, w których rozwija się bardzo rzadki w Polsce zespół wodny *Spirodello-Salvinietum*. Tutaj występują też inne zespoły wodne, jak zespół rzęs i spiroдели *Lemno-Spirodeletum polyrrhizae* oraz fragmentarycznie wykształcony zespół „lili wodnych” *Nupharo-Nymphaeetum albae* z udziałem gatunku chronionego – grążela żółtego.

IV. W starorzeczach i ich otoczeniu, zlokalizowanych w międzywalu w odległości ok. 3 km na zachód od Rąpiec, rozwijają się interesujące fitocenozy wodne, nadwodne i wilgotnych łąk. W tych miejscach rosną m.in. następujące gatunki roślin: grążel żółty, łączeń baldaszkowy *Butomus umbellatus*, rutewka żółta, krwawnik kichawiec.

Witold Berdowski, Eugeniusz Panek

PIŚMIENNICTWO

Czeczott H. 1926. *Atlantic element in the flora of Poland*. Bull. de l'Acad. Polon. des Sci. et des Lettres, Cracovie: 361–407.

Jackowiak B., Żukowski W. 1994. Z badań nad rzadkimi i ginącymi gatunkami roślin naczyniowych na Ziemi Lubuskiej. W: *Ochrona przyrody na Środkowym Nadodrzu* (red. Jerzak L., Jungis H.). WSP, Zielona Góra.

Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zając A., Zając M. 1995. *Vascular plants of Poland. A checklist – Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski*. Pol. Bot. Studies, Guidebook Ser. No 15, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Nowe stanowiska nasięźrzała pospolitego *Ophioglossum vulgatum* w Nadwarciańskim Parku Krajobrazowym

Nasięźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum* jest rośliną z rodziny nasięźrzałowatych *Ophioglossaceae*, należącej do gromady paprotników *Pteridophyta*, klasa paproci *Filicopsida*. *Ophioglossaceae* uważane są za relikty flory paleozoicznej (Szweykowska, Szweykowski red. 1993, Kremer, Muhle 1998) i wykazują cały szereg prymitywnych cech wskazujących na bliskie pokrewieństwo z wymarłymi staropapro-

ciami. Cechy te to: podział blaszki liściowej na dwie nie leżące w jednej płaszczyźnie części, szczytowe położenie zarodni oraz specyficzna budowa anatomiczna. Ścianki zarodni są masywne, zbudowane z wielu warstw komórek. Zarodnie nie mają mechanizmów otwierających – dojrzale pękają szczeliną na szczycie. Zarodniki nie wykazują zróżnicowania, są to więc paprocie jednakozarodnikowe. Zazwyczaj nieliczne, słabo rozgałęzione i mięsiste korzenie opanowane są przez grzyby żyjące z nimi w mikoryzie.

Cała rodzina liczy zaledwie około 80 gatunków, przy czym zdecydowana większość występuje w krajach tropikalnych. Przeważnie są epifitami. W Polsce występują 2 rodzaje: nasięźrzał i podejźrzon *Botrychium*, z kilkoma gatunkami; wszystkie są roślinami rzadkimi (Szweykowski 1998).

Nasięźrzał pospolity jest rośliną wieloletnią (byliną). Z kłacza wyrasta jeden, rzadko dwa liście. Ogonek liścia rozgałęzia się nad ziemią dychotomicznie, dzieląc blaszkę na dwie części: zarodnionośną i asymilacyjną. Asymilacyjna część liścia jest podłużnojąkowata, żółtozielona, mięsista, o gładkim brzegu i charakterystycznym siatkowatym unerwieniu. Jej blaszka, o wymiarach 3–15 × 2–6 cm, jest wzniesiona, siedząca, w nasadzie ucięta, sercowata, czasem klinowata. Kłos zarodnionośny jest długoogonkowy (około dwa razy dłuższy od blaszki), z 15–40 zarodnikami. Cała roślina ma 5–30 cm wysokości. Nasięźrzał pospolity rośnie na wilgotnych łąkach i w zaroślach, zarodnikiuje od czerwca do sierpnia (Czerwinka i in. 1997, Kremer, Muhle 1998, Rutkowski 1998, Szweykowski 1998).

Nasięźrzał pospolity znajduje się na czerwonej liście roślin zagrożonych w Wielkopolsce, gdzie oznaczony został kategorią V – zagrożony wyginięciem (Żukowski, Jackowiak 1995). W jednej z pierwszych prac florystycznych dotyczących terenu wschodniej Wielkopolski Żukowski (1961) nie zawarł żadnych informacji o nasięźrzale pospolitym. Pewne informacje o stanowiskach tego gatunku w obrębie Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego podali natomiast Brzeg i Kordus-Dembowska (1987). Odnotowali je w okolicach Białobrzegu, Wrąbczyna i Zagórowa w płatach łąk trzęślicowych. Także Brzeg (1998) podaje go z okolic Pyzdr. W gminach; Łądek, Zagórow i Pyzdry uznany został za rzadki (Brzeg 1991a, b, Kuświk i in. 1995). W ogóle nie stwierdzono go w okolicach Rzgowa (Parus 1987).

W latach 1997–1999 odnotowane zostały kolejne stanowiska tego gatunku w Nadwarciańskim Parku Krajobrazowym. Jedno z nich odnaleziono w okolicach Dolan, w płacie *Peucedano-Calamagrostietum canescentis* (kilkadziesiąt osobników). Kolejne trzy stanowiska (również po kilkadziesiąt osobników każde) stwierdzono między Zagórowem a Wrąbczynem w przekształconych płatach łąki trzęślicowej (związek *Molinion*). Kilka osobników odnaleziono w okolicach Łądu (między gnia-

Ryc. 1. Nowe stanowiska nasięźrzała pospolitego w Nadwarciańskim Parku Krajobrazowym. – A new station of *Ophioglossum vulgatum* in Nadwarciański Landscape Park

zdami śmieszek w ich kolonii), a następne dwa – na pastwiskach w okolicach Zagórowa (około 20 osobników) i Oleśnicy (kilkadziesiąt osobników). Wszystkie wymienione stanowiska znajdują się w kwadracie ATPOL CD25. Ich dokładniejsze rozmieszczenie ilustruje ryc. 1.

Z uwagi na rzadkie występowanie oraz specyfikę tego gatunku, każde stanowisko zasługuje na odnotowanie i ochronę.

Katarzyna Krupa

PIŚMIENNICTWO

Brzeg A. 1991a. *Inwentaryzacja geobotaniczna gminy Zagórow*. Maszynopis, oprac. dla Woj. Konserw. Przyr. w Koninie, Poznań.

Brzeg A. 1991b. *Inwentaryzacja geobotaniczna gminy Pызdry*. Maszynopis, oprac. dla Woj. Konserw. Przyr. w Koninie, Poznań.

Brzeg A., Kordus-Dembowska B. 1987. *Nowe stanowiska rzadkich gatunków roślin naczyniowych we wschodniej Wielkopolsce*. Badania Fizjogr. nad Pol. Zach., B 38: 45–65.

Brzeg A. 1998. *Geobotaniczna charakterystyka projektowanego rezerwatu częściowego „Łąki Pызdrskie” w Nadwarciańskim Parku Krajobrazowym*. Roczn. Nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra” 2: 5–37.

Červenka M., Feráková V., Háber M., Kresánek J., Pačlova L., Peciar V., Šomšák L. 1997. *Świat roślin, skal i minerałów*. Multico, Warszawa.

Kremer B., Muhle H. 1998. *Porosty, mchy, paprotniki*. Geo Center, Warszawa.

Kuświk H., Brzeg A., Sikora S., Wyrzykiewicz-Raszewska M., Urbański P. 1995. *Szata roślinna gminy Lądek*. Maszynopis, oprac. dla Wydz. Ochr. Środ. i Gosp. Wod. UW w Koninie, Poznań.

Parus M. 1987. *Rośliny naczyniowe okolic Rzgowa*. Praca magisterska, Zakład Taksonomii Roślin UAM, Poznań.

Rutkowski L. 1998. *Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej*. PWN, Warszawa.

Szweykowska A., Szweykowski J. (red.) 1993. *Słownik botaniczny*. Wiedza Powszechna, Warszawa.

Szweykowska A., Szweykowski J. 1998. *Botanika*. T. 2: *Systematyka*. PWN, Warszawa.

Żukowski W. 1961. *Materiały do znajomości flory wschodniej Wielkopolski*. Prace Kom. Biol. PTPN 22, 3: 2-31.

Żukowski W., Jackowiak B. 1995. *Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce*. W: *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski* (red. Żukowski W., Jackowiak B.). Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.

Purchawica olbrzymia *Langermannia gigantea* w Parku Krajobrazowym Podlaski Przełom Bugu

Purchawica olbrzymia *Langermannia gigantea* to grzyb wielkoowocnikowy podlegający w Polsce ścisłej ochronie gatunkowej. Podawany był on z kilkudziesięciu stanowisk, rozproszonych mniej więcej równomiernie na terenie całej Polski. Występuje na różnych siedliskach leśnych, zaroślowych, a nawet synantropijnych, na glebach żyznych (Skirgiełło 1970, Lisiewska 1993). Obecnie gatunek ten rozprzestrzenia się (Wojewoda 1999).

Podczas badań nad florą Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu natrafiono na dwa stanowiska purchawicy olbrzymiej, gatunku dotychczas nie notowanego na tym terenie. Park, powołany w 1994 r., zajmuje lewobrzeżną dolinę i fragmenty wysoczyzn przełomowego odcinka Bugu w granicach byłego województwa białkopodlaskiego (obecnie teren województw lubelskiego i mazowieckiego). Rozpościera się na obszarze 48 035 ha (Kot red. 1993).

Obydwa stanowiska purchawicy znaleziono w naturalnych, proponowanych do ochrony rezerwatowej (Ciosek 1997, Marciniuk J., Marciniuk P. 1998), zbiorowiskach leśnych położonych na terenie gminy Rokitno, powiat bialski, województwo lubelskie.